

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Горіховського Максима Володимировича** „*Стратегічне управління конкурентоспроможності фермерських господарств*” поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається потребою вирішення складних проблем, пов'язаних з стратегією розвитку конкурентоспроможності фермерських господарств. Функціонування фермерських господарств в умовах розвитку глобалізаційних процесів, супроводжується трансформацією конкурентних відносин в напрямі зростання рівня ринкової концентрації. Перехід до ринкової економіки спричинив докорінні зміни у фінансовій сфері, розвитку непевності та ризиків у діяльності фермерських господарств. Змінилися функції держави: організаційну роль поступово беруть на себе вільні ринкові інститути, які сприяють створенню нових господарських форм, разом з тим призводять до нераціонального використання ресурсів. Виникає потреба в забезпеченні стабільного та ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників, зростання ролі макроекономічного регулювання розвитку економіки. Такий стан може бути забезпечений лише у випадку розробки такої програми дій, яка б спрямовувалася на ефективний розвиток ринкових інституцій на всіх рівнях, що в умовах глобалізації створить сприятливі умови товаровиробникам для ефективного користування кон'юнктурою ринків. Мова може йти про диверсифікацію як базу стратегічного управління конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств.

Від практичного здійснення науково-обґрунтованих принципів і механізмів диверсифікації та створення повноцінних ринків залежатиме результативність функціонування аграрних підприємницьких структур. В перспективі це визначатиме місце економіки України у світовому поділі

праці. Необхідно сформувати оптимальну модель розвитку підприємницьких структур, яка була б націлена на зростання їх ефективності і конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку аграрної економіки.

У дисертації розглянуті фактори формування економічних, фінансових, науково-методологічних та практичних засад стратегії конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств та важелів мікроекономічного регулювання економіки для забезпечення сталих темпів соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки. Результати дослідження мають практичне значення для вирішення важливої народногосподарської проблеми, щодо підвищення ефективності функціонування аграрних господарських формувань (зокрема, фермерських господарств) національної економіки, що обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена активізацією інтеграційних процесів, спрямованих на дедалі більшу присутність України на світових ринках і підтверджується тим що робота є складовою науково-дослідницьких тем Подільського державного аграрно-технічного університету.

Оцінюючи дисертаційне дослідження можна стверджувати, що виконана робота актуальна та має теоретичне і практичне значення. Це свідчить про те, що досліджені у дисертації проблеми відповідають сучасним потребам розвитку економічної науки. Проте подальшого вдосконалення потребують теоретико-методологічні підходи до оцінки стратегічного управління конкурентоспроможності удосконалення механізмів регулювання розвитку аграрного сектора економіки та фермерських господарств, зокрема.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і результатів представлених в дисертації.

Достовірність та обґрунтованість зроблених висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів. Форма представлення результатів досліджень свідчить про достатню теоретичну

підготовку здобувача та вміння працювати з емпіричним матеріалом. В ході дослідження автором опрацьовано біля 180 найменувань літературних джерел, серед яких праці вітчизняних і закордонних фахівців, нормативно-правові документи, що нині є регуляторними нормативними актами. Використано значний масив даних, що наведені в тексті. Теоретичною і методичною основами дослідження є положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки від часу формування класичних економічних теорій ринків до сучасних наукових розробок щодо функціонування ринкової економіки, стратегії соціально-економічного розвитку фермерських господарств.

Глибина роботи сприймається як інструмент упорядкування, узагальнення поняття "стратегічне управління конкурентоспроможністю фермерських господарств", основних чинників макро- і мікро середовища, що обумовлюють критерії оцінки ефективності процесу їх розвитку. Останнє положення дуже важливе, тому що на теоретичному рівні розкриває нову суть економічної науки як механізмів що забезпечують ефективність регуляторної політики на мікрорівні з посиленням її впливу на темпи економічного зростання в умовах реформування сільських територій, децентралізації управління. Під таким кутом зору сприймається чітка логіка побудови дисертаційної роботи в цілому.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Серед досягнень дисертанта слід відмітити обґрунтування оптимальних параметрів соціально-економічних характеристик розробки стратегічних напрямів перспективного розвитку фермерських господарств та підвищення ефективності їх діяльності. Важливими рисами авторського бачення є напрями визначення детермінантів формування стратегії управління конкурентоспроможністю розвитку фермерських господарств та їх вплив на темпи економічного росту та визначення причин стимулювання їх розвитку.

Особливо необхідно відмітити методологічні засади конкретизації поняття „оцінка конкурентоспроможності фермерських господарств” та „стратегія розвитку конкурентоспроможності фермерських господарств” під яким слід розуміти як тип розвитку суб’єкта, який за допомогою системи організаційно-господарських, фінансово-економічних, виробничо-технічних і правових змін і перетворень на довгостроковий період забезпечує збереження або покращення ринкових позицій і здатний формувати та реалізувати можливості підвищення своєї конкурентоспроможності.

В процесі дослідження ставилося завдання і отримані результати щодо методологічної оцінки стратегічного управління конкурентоспроможних фермерських господарств і розробки економіко-математичного підходу визначення впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища фермерських господарств та напрямів результативності і ефективності засобів конкурентоспроможності у їх виробничо-господарській діяльності. В дослідженні розвинуті та удосконалені теоретичні основи макроекономічного механізму формування стратегій конкурентоспроможного розвитку господарської діяльності суб’єктів підприємництва на основі взаємодії виробничої та комерційної складових стратегічного управління.

Значну увагу приділено загальнонауковим проблемам з’ясування категорійного апарату мікро- та макроекономічних показників. Крім того, на основі системи конкурентоспроможних переваг із застосуванням елементів та інструментів логістичної і маркетингової діяльності обґрунтовано концепцію стратегій конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств. Логічно та послідовно розкрито методичну концепцію сутності стратегічних напрямів розвитку фермерських господарств через оптимізацію показників. Запропоновано пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств з врахуванням досвіду диверсифікованого господарювання.

Особливо слід відмітити методичний підхід до стратегічного управління конкурентоспроможним розвитком фермерських господарств з врахуванням стратегічних зон їх економічної активності, масштабу виробництва, типу конкурентної побудови ринку та інтенсивності конкуренції внаслідок чого виділено два напрямки отримання конкурентних переваг, які можна використовувати як систему змін в діяльності підприємств через зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Наукові результати, які винесені автором на захист дисертації в стислому вигляді відображають як зміст роботи, так і загальний методичний підхід в обґрунтуванні концептуальних основ та мети дослідження. Серед основних здобутків дисертанта що визначаються принциповою новизною, слід відмітити такі:

- формалізацію понятійного апарату стосовно дефініції „стратегічне управління конкурентоспроможним фермерським господарством”;
- обґрунтування концептуальних засад побудови та реалізації стратегії конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств із застосуванням форсайт-технологій зумовлених особливостями техніко-технологічної, законодавчої і кадрової складових;
- удосконалення наукових підходів до класифікації фермерських господарств з врахуванням різних чинників, що використовують при визначенні альтернативних напрямів стратегічного розвитку;
- оцінка конкурентоспроможності та стану стратегічного управління з використанням інтегральних показників;
- знайшли подальший розвиток методологічні положення щодо обґрунтування складових та змісту управління процесами конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств.

Структура і зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням яке складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновку, списку

використаних літературних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок комп'ютерного тексту, в т.ч. основного тексту – 188 сторінок.

Теоретична і практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Вищенаведене дозволяє зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання в дисертації виконані. Висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, відповідають її змісту і підтверджують наукову достовірність проведеного дослідження.

Отримані в процесі дослідження наукові положення, висновки та рекомендації, є вагомим внеском у розвиток теоретико-методичних і практичних засад стратегії конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств.

Теоретичні та методологічні положення дисертації використовуються у навчальному процесі на економічному факультеті Подільського аграрно-технічного університету при викладанні дисциплін „Стратегічний менеджмент”, „Організація аграрного бізнесу” та інших (довідка №71-01-1491 від 29.12.2017 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони носять прикладний характер і можуть бути використані відповідними органами на різних рівнях управління при формуванні конкурентних стратегій аграрних підприємств в т.ч. фермерських господарств. Окремі пропозиції автора використані у практичній діяльності державних установ, підприємств, громадських організацій, зокрема, в роботі Департаменту агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка №04-04-1019 від 21.02.2018 р.), відділом агропромислового розвитку Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Громадського об'єднання „Українська асоціація молодих фермерів” (довідка №16 від 09.02.2018 р.), а також в поточній управлінській практиці конкретних

фермерських господарств - ФГ „Колос-Агро” Кам’янець-Подільського району (довідка №017 від 11.03.2018 р.),.

Апробація результатів дослідження отримала позитивну оцінку на 15 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях

Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 25 наукових працях загальним обсягом 6,6 д. а., серед них 6 статей у наукових фахових виданнях, крім того, 2 статті у зарубіжних виданнях.

Кількість та обсяг друкованих праць Горіховського М.В. відповідають встановленим вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата (доктора філософії) економічних наук.

Для виконання роботи була залучена, проаналізована і використана велика кількість літературних джерел. З проблем дослідження у роботі використано наукові, облікові та статистичні дані України та зарубіжних країн. Разом з тим дослідження базується на великій кількості нормативно-правових джерел України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

1. У формулюванні предмету дослідження говориться про сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів щодо покращення конкурентоспроможності фермерських господарств. Можна зробити висновок, що досліджувалися лише конкурентоспроможність. Темою роботи і завданнями визначені „теоретичні і методичні засади стратегічного управління конкурентоспроможністю фермерських господарств” - це і треба було б внести в „Предмет дослідження” (с. 5). Ключові слова – „Стратегічне управління”.

2. Не коректно при визначенні завдань дослідження і назві розділів дисертаційної роботи вживати слово „дослідити”, так як сама робота є дисертаційним дослідженням.

3. Не зрозуміло у чому полягає суть новизни „вперше” – „обґрунтовано концептуальний підхід до побудови та реалізації стратегії

розвитку фермерських господарств...” Ці підходи, взагалі, розглядалися іншими дослідниками. Тому враховуючи те, що автор застосував методи які не використовували інші дослідники, можна було б цей пункт віднести у групу „удосконалено” або „набули подальшого розвитку”.

4. По тексту різниться характеристика показника ЕВІТДА. Так стор. 28 – це „показник прибутковості” ... є аббревіатурою для до вирахування відсотків, податків, зносу і амортизації” „вказує суму заробітку, які доступні для погашення боргу...”; стор. 29 – це „прибуток компанії за винятком обслуговування боргу, амортизаційних відрахувань і податку на прибуток...”; стор. 38 – „включає багатокритеріальний вимір функціональних складових фермерських господарств та є орієнтиром для обґрунтування напрямів його стратегічного розвитку” і стор. 90 – „враховує параметри прибутковості, землезабезпечення, відтворення основних засобів, фінансових зобов’язань ...”.

5. В дисертації ведеться мова про особливості формування фермерських кооперативів, – фермерську кооперацію, але відсутні конкретні приклади як самих кооперативів так і фермерських господарств членів цих кооперативів.

6. В підрозділі 2.1. „сучасний стан...” – с. 65-74 розглядаються теоретичні підходи до сутності проблеми: ці питання слід було б розглянути у першому розділі, а тут дати ефективність управління фермерськими господарствами. Не має чіткого визначення, що дає показник ЕВІТДА агрохолдингів для стратегічного управління фермерськими господарствами.

7. Не зрозуміло, чому, при безробітті, автор однією з причин недостатнього розвитку фермерських господарств визначає „нестачу робочої сили” (с. 121).

Відповідність роботи вимогам Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань.

Дисертація написана українською мовою, оформлена у повній відповідності з нормами і правилами, які відповідають вимогам вказаного Порядку, є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною на високому науково-теоретичному рівні.

Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним стандартам. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Отримані Горіховським М.В. в процесі дослідження наукові результати характеризуються новизною та мають практичну цінність. У результаті проведеного дослідження вирішено наукове завдання, що має істотне значення - розвиток та поглиблення теоретичних та методичних засад стратегічного управління конкурентоспроможністю фермерських господарств.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, за своїм змістом і якістю відповідає вимогам до дисертацій економічного профілю, а саме вимогам п. 9, 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань". Це дає можливість зробити висновок, що її автор Горіховський Максим Володимирович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
академік НААН, Головний науковий
співробітник відділу підприємництва,
кооперації і агропромислової інтеграції
Національного наукового центру
„Інститут аграрної економіки” НААН

М.Й. Малік

Підпис М.Й. Маліка засвідчую
Завідувач відділу кадрів,
аспірантури і спецради
ННЦ „ІАЕ” НААН

С.В. Мазуренко